

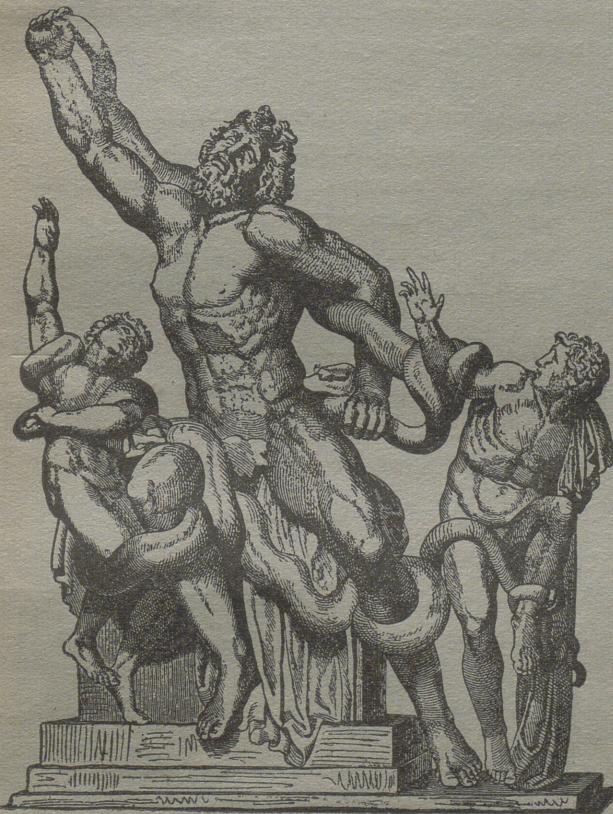
І 340.842/232

4000

X

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

СІМ ЧУДІВ СВІТА

ЛЬВІВ
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА: »СВІТ ДИТИНИ«
1939.

„ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА“

виходить від 1 січня 1934 р. щомісячними книжечками в обемі 3-5 аркушів друку, ц. в: 48-80 стор.

На зміст цих книжечок складаються:
байки, казки, історичні оповідання,
описи з життя звірят, мандрівничі
пригоди, сміховинки і сценічні кар-
тини — оригінальні українські та
переклади та переспіви з чужих мов

**ВСІ КНИЖЕЧКИ ОБИЛЬНО ІЛЮСТРОВАНІ.
В липні і серпні книжечки не виходять.**

Умови передплати:

Цілорічна на 10 книжечок 4 зл.

Піврічна „ 5 „ 2 „

Для Америки і Канади 1 долар; — для Аргентини
5 пезів; — для Бразилії 20 мільрайсів.

Замовлення посылати на адресу:

**ВИДАВНИЦТВО „СВІТ ДИТИНИ“
Львів, вул. Зіморовича ч. 2.**

Чекове кonto ПКО. Львів, ч. 503.330.

ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА
КНИЖЕЧКА: 232.

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

СІМ ЧУДІВ СВІТА

Оповідання з історії старинної культури.

ЛЬВІВ
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА: »СВІТ ДИТИНИ«
1939.

I.540.842/939

Wydawca: Michał Tarąko.
Drukarnia OO. Bazylianów w Żółkwi.

1. НЕСПОДІВАНКА ДІТЯМ.

Галя й Даруся це Яркові сестрички. Ярко найстарший — він уже в першій клясі гімназійній. Галя в пятій клясі вселюдної школи, а Даруся щотільки в третій.

Батько Галі, Дарусі та Ярка — урядовець „Повітового Союза Кооператив“ в одному з наших повітових міст. Він, хоча й має багато праці, то все ж таки, любить вечором поговорити з дітьми бодай годинку. І діти нетерпляче дожидають ввечір батькового приходу до хати.

А говорить батько з дітьми про всяку всячину: оповідає їм про давнє минуле України, про землі й міста, де живе український народ, але часто оповідає теж і про чужі землі та народи. Батько завсіди говорить Галі, Дарусі та Яркові:

— Своє рідне треба знати якнайкраще, але треба старатися пізнавати й чуже, бо коли пізнаємо чуже, то зможемо порівняти з нашим рідним і тоді те, що добре в інших культурних народів, заводити в себе, а що в них недобре, таке оминати. Так радив і наш най-

більший поет Тарас Шевченко — закінчив батько одну таку свою науку.

Тут зараз сказала Галя:

— Тарас Шевченко каже:

»Учітесь, брати мої,
Думайте, читайте
І чужого научайтесь
Й свого не цурайтесь!«

— Так! — сказав батько тоді — і щоб ви могли пізнавати й чуже, то я вам на другу суботу принесу щось таке, що вам поможе пізнавати чужий світ.

— Що таке, що? — стали допитуватися зацікавлені діти.

Але батько сказав:

— Тепер не скажу; як пренесу тоді побачите!

І діти дожидали нетерпляче найближчої суботи.

— Я дуже цікава, що таке таточко принесуть нам — говорила Даруся.

А Ярко їй на те:

— Ти ж чула, що воно буде таке, що влекшить нам пізнавання чужини. Це напевно буде якась дуже цікава книжка та ще й мабуть із гарними образками, може й коліровими.

А Галя додала:

— А я думаю, що це не буде книжка!

Це найскоріше буде скіоптікон, такий, як є в нашій школі.

Тоді вже й Ярко погодився і заявив:

— Може й твоя правда, Галю, бо скіоптікон справді може помогти пізнати чужі краї народи.

Це трохи заспокоїло дітей, однак не зівсім.

І чим близче було до суботи, тим більше зростала цікавість дітей.

— А може справді скіоптікон! А може ні, може щось таке, чого ми ще досі не бачили! — говорили діти між собою.

2. РОДІЙСЬКИЙ КОЛЬОС.

А як уже надійшла ця субота, то вони всі троє не могли на місці всидіти. Коли ж уже стало смеркати, то так, як на Святий Вечір виглядають першої зірки, так тепер разураз підбігали до годинника, щоб поглянути, чи далеко ще до шостої години, коли батько звичайно виходив із бюра. Коли б це що помогло, то вони б негайно пересунули вказівку годинника на „шість“, але ж уже й мала Даруся знає, що це не здалося б нінащо.

Вкінці діждалися: годинник дзвінко вдавив шість разів. Тепер уже діти нашорошили вуха, щоб заздалегідь почути батькову ходу.

Почули (за якої пів години). Та не тільки батькову, а ще чиюсь. Це й зупинило їх, що не вибігли напроти батька, тільки тихо ждали в кімнаті. Але серденька в них так билися.

Скрипнули двері й увійшов насамперед молодий хлопець, а за ним батько. І хлопець і батько несли кожен по чималому клункові.

Ого, тепер уже ніщо не вдержало б їх на місцях. Позривалися з крісел та й до батька. Насамперед хлопець розвинув свій клунок. І з клунка показався якийсь лискучий прилад мов скринька.

— Ах, це радіо-приймач! — закликав втішно Ярко.

— Радіо, радіо! — закликала радісно її сестра Галя. Вона, правда, не бачила ще такого апарату, але вже знала, що це таке радіо.

Але сьогодні ще нічого не почуємо, — сказав Ярко — бо то ще треба заложити антenu.

— Почуєте! — потішила їх мати. — Як ви були в школі, то тут усе влаштував висланник тієї фірми, що в неї татко купив апарат, антenu і все потрібне.

А Даруся завважила:

— Добре, це радіо! Але що в татковому клунку?

Тут уже батько сам розвинув клунок і Галя закликала:

— Та це ж скіоптікон! То я наполовину вгадала.

— Так, це скіоптікон! — сказав батько.

— Купив я його на те, щоб коли в радіо говоритимуть про щось цікаве, можна це теж побачити рівночасно на образках.

Хлопець уставив радіо-приймач, де велів йому батько і відійшов. А батько за той час приготовив скіоптікон.

Мати відчинила радіо-приймач й діти слухали музики з Льондону. А батько сказав:

— За три чверти години почуєте цікавий виклад про сім чудів світа.

— Які ж то сім чудів світа? — спитала-ся Гая.

— Це буде про старинні будівлі, які були такі величаві, що тодішні люди вважали їх чудами світа — пояснив батько.

Надійшла означена година. Радієвий заповідач заповів, що тепер відбудеться виклад про сім чудів світа. Мати, батько й діти посідали на кріслах перед радіо-приймачем і слухали. А з апарату нісся голос:

— Пані й панове, любі слухачі! Сьогодні перенесемося думкою в давню давнину. В часах радія, в часах летунства й інших винаходів, справжніх чудес, що їх відкрив і видумав людський розум, добре є завернути в ті найдавніші часи, коли люди, без ниніших поміч-

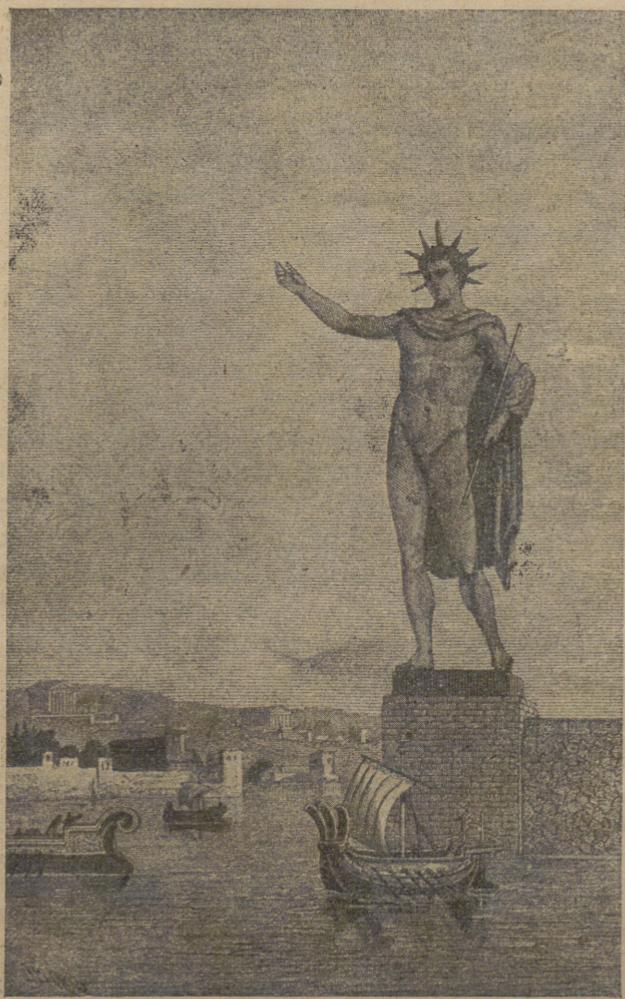
них машин і приладів, без сили пари й електрики, а тільки силою людських мязів, ставили величаві будівлі, робили чудові статуї, що їх часто й у наших часах треба вважати чудами, саме тому, що будували їх тільки руки, хіба при помочі простих знарядів.

Старинні народи знали й записали в книгах сім таких чудів світа. Тому й ми розложимо собі виклад про ті чуда на сім частин і що суботи в цій самій годині говоритимемо про одно таке чудо старинного світа. Сьогодні говоритимемо про: родійський кольос.

Родійський кольос, або по нашему: родійський велітень, була це статуя бога сонця велітенських розмірів на острові Родос, у місті тієї ж назви. Ця статуя служила як маяк, себто — як морська ліхтарня.

Місто Радос було головним містом острова Родосу на сході Егейського моря. Воно існує й досі й лежить на північно-східньому розі острова. Основане зістало 408 р. до Хр. й за часів Александра Великого зросло на значну морську силу. Тоді цвили тут мистецтво й наука. Атенець Айсхіль заснував був тут славну реторичну (красномовну) школу. Тоді, саме в часах розцвіту міста, й побудовано родійського кольоса.

Та заки перейдемо до опису цього кольоса, скажемо дещо про долю самого міста,

а з ним і острова. Як уже знаємо Родос було столицею самостійної держави. Так було аж до 44 р. по Хр. В цьому році захопили його римляни, а в 651 р. араби. Під владою арабів був Родос аж до 1310 р. В цьому р. араби прогнали орден Йоанітів з Палестини, а Йоаніти здобули острів Родос і тут осіли. Родос зацвів удруге. Але в р. 1522 він попався через зраду під владу турків*). Під турецькою владою острів і місто сильно підрупали й не піднялися з упадку й діє сьогодні.

Місто Родос побудоване амфітеатральної обведене середнєвічними мурами та баштами. З банями виглядає воно дуже гарно на зверх, однаке всередині бачимо на кожному кроці сліди упадку. При вході до великої пристані знімаються дві величаві башти: св. Івана та св. Михайла. Поза великою пристанею була менша. Тепер обидві засипані піском. І саме при вході до меншої пристані стояв колись родійський кольос, вилитий зі спіжую високий на 32 метри. Коштував він 300 талантів, себто коло півтора мільйона золотих. Вилив його мистець Харес із Ліндоса, коло 280 р. до Хр.

У XVI ст. оповідали собі, що буцім то цей

*) Прочитайте собі іст. опов. »Роксоляна« — А. Потоцького — на стр. 73-77.

кольос стояв над входом до пристані з розставленими ногами, та що поміж ноги могли плисти найбільші кораблі. Та ледви чи воно правда. Правдоподібніше є це, що статуя стояла при вході до пристані.

Але недовго простояла ця статуя-велитень. Уже 223 р. до Хр. звалив її землетрус. Звалища статуї стояли ще в римських часах. Аж у 672 р. по Хр. каліф Муавія продав спіж статуї якомусь торговцеві, який вивіз цей спіж на 900 верблюдах.

Цей родійський кольос служив за морську ліхтарню, бо бог сонця держав у простиagnутій правиці велику жарівницю (посудину на жар).

В часах розцвіту було в м. Родосі багато інших мистецьких чудобудов, але й вони пропали як і цей кольос.

На цьому закінчимо сьогодні наш виклад, говорив заповідач — а на другу суботу говоритимемо про друге чудо.

Коли виклад у радіо покінчився, сказав батько:

— Бачите, діти, в давнину люди не мали ні таких помічних машин, як ми маємо сьогодні, ні не вміли ще використовувати силу пари, ні електрики, а вміли вже виливати з металю таких родійських кольосів.

— Але вони мусіли з'уживати на це-

більше часу, як потребують його сьогодні до такої роботи — завважив Ярко.

— А вжеж! — признав батько. Часу му-
сіли вони з'ужити на те може й удесятеро
більше. І тому треба ще більше подивляти їх
терпеливість і витревалість та силу духа.

— Але сьогодні такий родійський кольос
не був би вже ніяким чудом. — завважила
Галя. — Сьогодні є напевно куди більші ста-
туй від нього.

На це сказав батько:

— Покищо найбільшою статуєю з мета-
лю вважають статую Свободи в Нью Йорку.
Вона разом із підставою висока на сто ме-
трів, але ж сама постать Свободи вища тільки
на кілька метрів від родійського кольоса —
закінчив батько розмову.

3. ГРОБНИЦЯ МАВЗОЛЯ.

Прийшла друга субота. Діти нетерпляче
дожидалися радієвого викладу. Вже заздале-
гідь посідали коло радіо-приймача. Коли ж уже
заповідач заповів виклад, діти сиділи так ти-
хо, що можна було почути, як бренить муха.

Почався виклад. Після звичайного всту-
пу викладач говорив:

— Від острова Родоса попливемо, в дум-

»Статуя Свободи« у новоїорському порті.

ці, попри скелисті побережжя Малої Азії та проміж острови південних Спорадів*). Проміж островами: Симі, Тільо (старинний Тельос) і Нізіро пливемо до острова Кос. На цьому острові родився славний у старині лікар Гіпократ. Тут жив теж славний грецький маляр Апеллес, про якого оповідають, що він так вірно намалював був в Атенах виноград, що птахи прилітали та дзьобали його, бо думали, що це справжні ягоди винограду.

Напроти острова Косу, правобіч на малоазійському побережжі, в гарному заливі, лежить місто Будрум, а в старині на цьому місці було славне місто Галікарнас. Тут у роках 1856-9 англієць Нютон віднайшов останки славного мавзолею, себто нагробника короля Мавзоля.

Галікарнас — родинне місто грецького історика Геродота, що то його зовуть батьком історії. Було це колись найславніше місто в Карії. Належало воно до дорійського гексаполісу, та пізніше за щось посперечалися й виключили Галікарнас з цього союзу.

Зпоміж володарів, що тут панували, вставився найбільше король Мавзоль. Він мав жінку Артемізію, яка дуже його любила. Коли Мавзоль помер, Артемізія збудувала йому гроб-

*) Візьміть мапу Греції й пошукайте ці острови.

ницею. Але туга й жаль за чоловіком не дали їй докінчiti будови. Вона померла 351 р. до Хр. ще перед закінченням будови. „Нагробник був такий чудовий своєю величністю та красою“ — пише Павзаній, грецький мандрівник — що від нього римляни всі гробниці звали мавзолеями.

Галікарнаський мавзолей складався з високої, чотирокутньої підбудови, що мала в обемі 129 м. і з самого нагробника, в виді храму (героон). Цей героон оточувало 36 коліон. На герооні спочивала висока надбудова з 24 ступнів чимраз менших, так, що вони творили піраміду. На східному верху піраміди стояла марморна квадрига (старинний віз запряжений у чвірку коней) з велитенськими постатями Мавзоля й Артемізії. Вся будова була висока на 44 м. Будували цей мавзолей архітекти Сатірос і Пітіс. Крім них прикрашували мавзолей різьбарі: Скопас, Тімотеос і Леохарес. Пітіс викінчив вершок памятника, а що був і різьбарем, то вирізьбив і квадригу та Мавзоля й Артемізію. Чотири згадані вище різьбарі прикрасили кожен один із чотирьох боків мавзолею. Завдяки цим різьбам придбав собі мавзолей славу одного з семи чудів світа.

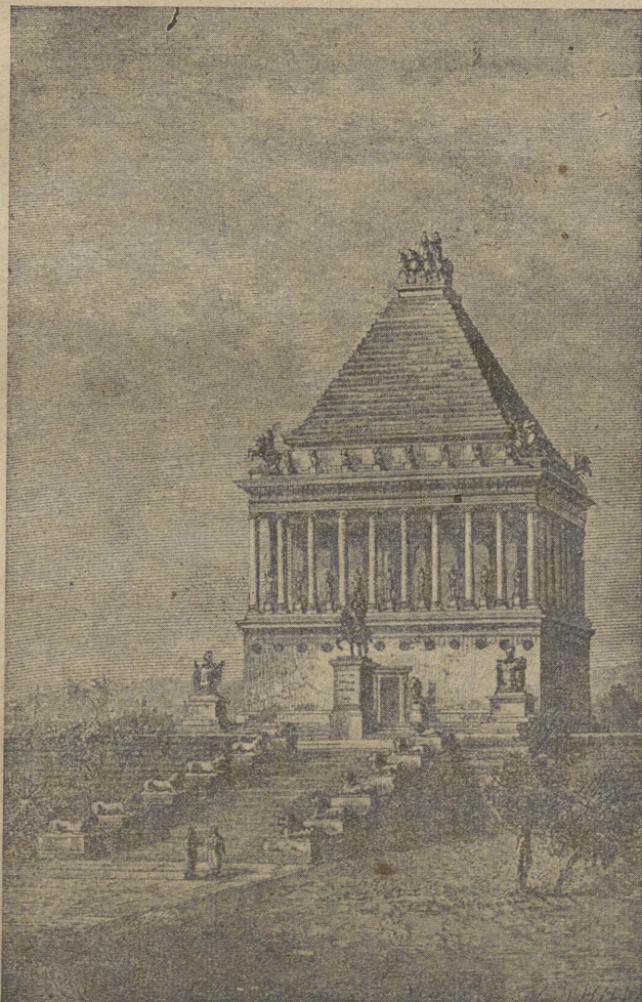
Візантійський єпископ Евстазіюс, що жив у XII ст., згадує про цілий ще мавзолей, аж

у XIII ст. горішня частина будови розпалася сливе зівсім від сильного землетрусу. Що пощадив землетрус, не пощадили люди. В 1522 р. лицарі Йоаніти вживали мавзолею як вапнярки й каменолому до скріплення замку св. Петра в Будрумі. Ще й сьогодні стоїть гордоцей замок, саме ж містечко тепер невеличке, має всього до дві тисячі мешканців. В рр. 1856-9., як уже я згадував, англієць Ньютон з припорученням англійського уряду переводив на міслі мавзолею розкопки. Йому вдалося відкопати останки мавзолею, а попри це й багато різьб львів, відломки статуй, їздців і т. п.

Із 75 відломків з великим трудом удається зложить постать мужчини, високу на 2 м. 60 см. Археольоги здогадуються, що це статуя короля Мавзолія. Найшли теж статую жінки, однаке вже без голови. Здогадуються, що це Артемізія. Усі ці знахідки перевезли до Лондону й там примістили їх у „Бритійському музею“. Вони заповнили там одну простору світлицю.

Осьтак пізнали ми друге чудо старинного світа — закінчив цей, що читав реферат — а на другу суботу поговоримо про третє чудо.

Тепер батько освітив приготовлений вже скіоптікон й діти побачили на образку наробник короля Мавзолія.

Сім чудів світа

— Це справді гарна будова! — сказала Галя — але тепер є вже мабуть багато таких, а то й кращих.

— Так! На зразок Мавзолевого нагробника, як ви чули, стали будувати старинні культурні народи такі нагробники й навіть звали їх мавзолеями.

— А чи в нас нема таких мавзолеїв з давніх часів? — спиталася Даруся.

— На жаль у нас не збереглися такі мавзолеї. У дуже давніх часах, коли ще наш нарід був поганської віри, наші предки закопували покійників у землю, а коли це була визначна людина, то обкладали могилу камінням і тільки. А коли спалювали тіла мерців, то або зсипали попіл в урни (глиняні збанки) і клали ті урни на стовпах при дорогах, або теж закопували їх у землю. На наших степах сипали племена своїм вождям високі могили. Такі могили є подекуди в нас у Галичині.

— Під Перемишлем є така могила — завважив Ярко — а переказ каже, що це могила князя Перемисла, засновника Перемишля.

— Так — сказав батько — й бачите, звичаї задержуються в народів довго. Й у нас уже в XIX столітті похоронили Тараса Шевченка на горі під Каневом і висипали над його гробом високу могилу. Цікаве теж, що

так, як у нас при дорогах ставили урни з попелом мерців на стовпах, так теж в Італії спершу етруски, а потім римляни ставили мавзолеї своїм покійникам при дорогах.

— А чому наші предки пізніше, як уже стали християнами, не ставили за прикладом римлян мавзолеїв своїм покійникам? — спіткалася Галя.

Тому — відповів батько — бо наші князі й визначні люди, як побожні християни, веліли себе хоронити в склепах під церквами. І до наших часів збереглися в Києві в церквах камяні домовини кн. Ольги та кн. Ярослава М., а перед двома роками наш учений професор Пастернак відкрив у Крилосі, при розкопках галицької катедри з княжих часів, домовину кн. Ярослава Осьмомисла. У Львові в підземеллях Волоської церкви є давні гроби визначних львівських українців. Так само й по інших наших містах є такі гроби під церквами.

На цьому закінчили розмову, бо мати покликала всіх на вечір.

4. ХРАМ АРТЕМІДИ (ДІЯНИ) В ЕФЕЗІ.

Надійшла третя субота. Батько, як звичайно, приготовив знову скіоптікон.

Почався виклад.

— У двох останніх гутірках — говорив

викладач — пізнали ми два чуда, а зараз по-
мандруємо дальше, щоб запізнатися з третім.
Досі мусіли ми їхати морем. Тепер можна вже
сухопутною дорогою дістатися до третього чу-
да старини — до храму богині Артеміди в Ефе-
зі. Хоча й туди вигідніше їхати кораблем аж
до Смирни, а потім залізницею. За яких три
години ми вже на стації Аясулук. Тут є й
село тієї ж назви. Невподалік від села є зва-
лиця старинного міста Ефезу та храму ефесь-
кої Артеміди.

Ці руїни є зараз на захід від села Аясу-
лук, недалеко Селімової мoshеї. Та тепер уже
в звалищах святині не багато цікавого поба-
чить глядач. Усе цінне забрали вже англійці
до „Бритійського музею“ в Льондоні.

Та ми перейдемо покищо до історії тієї
старинної святині.

Уже в прадавніх часах був Ефез святым
місцем із храмом. Коли Йонці прибули сюди
в XI ст. до Хр., застали тут уже почитання
богині Артеміди, що спершу була азійською
богинею. Разом із первісними мешканцями
стали почитати ефеську Артеміду теж і при-
шельці-греки. Грек Херзіфон, що жив у VI
ст., почав будову святині на місці давньої не-
грецької. Та йому не судилося скінчити будо-
ву. Докінчили її аж коло р. 540 до Хр. Де-
метріос і Пеоніос з Ефезу. Саме цю Артемі-

Еигляд храму Артеміди в Ефесі.

дину святыню, або Артемізіон,уважали греки найдосконалішим зразком йонського будівництва. Був це т. зв. „діфтерос“, себто великий храм, оточений двовою рядами колон. Довгий був він на 133 метри, а широкий на 69 м. Підпирало його 129 йонських колон. Кожна колона була висока на 19 метрів.

Саме цю святыню ефезької Артеміди вважали старинні греки чудом світа. Однак ця славна святыня не простояла навіть 200 літ, бо в р. 356 до Хр. 21 липня, спалив її грек Герострат, що бажав цим увіковічнити своє ім'я. Але малоазійські греки відбудували храм наново в р. 300 до Хр., а відбудували його так само величаво та дальнє зачислювали його до сімох чудів старинного світа. Простояв цей храм аж до третього століття по Хр. В р. 262 зруйнували його Готи до самих основ. Аж по довгих розшуках удалось в р. 1870 англійцеві Рудові означити, де стояв славний храм ефезької Артеміди.

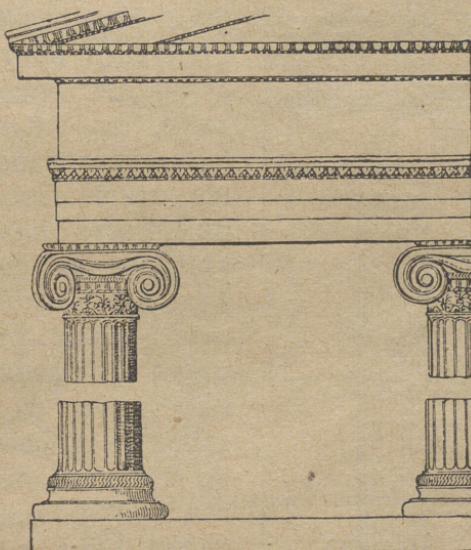
Ось так пізнали ми третє чудо й на слідуочу суботу говоритимемо вже про четверте чудо старинного світа — закінчив авдицію радиевий викладач.

По викладі перша Гая спитала батька:

— Що це значить, що святыня Артеміди була найкращим зразком йонського стилю?

Батько вияснив:

— Стиль у будівницті, діти, це один якийсь спосіб будови. Ви чули нераз, що ця хата, цей дім, чи ця церква збудовані в гуцульському, чи в бойківському стилю. Це значить, що ця хата, чи церква збудована на зразок хат, чи церков, як іх із давніх давен будують наші гуцули, чи бойки. Кожен народ, а навіть поодинокі племена в народі мають свій окремий спосіб будови, свій стиль. Так і в старинній Греції витворили окремі племена * три ріжні стилі: дорійський, йонський і коринтський.

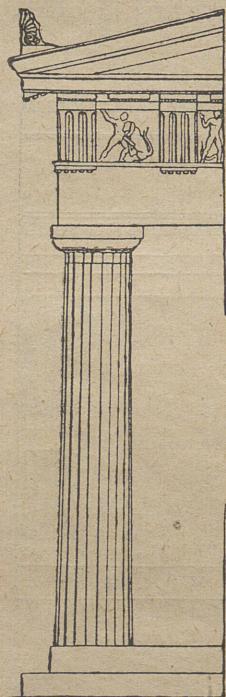
Зразок йонського стилю.

— А чим ріжняться toti три стилі між собою? — спитався Ярко.

Батько вложив у скіоптікон насамперед

малюнок єфезької святині Артеміди та став дітям обяснювати:

— Найважніше в грецьких святах, що передусім звертало на себе увагу — це були гарно різьблені стовпи, або колони, що оточували святиню одним або двома рядами. Єфезька свята, як ви чули в викладі, була збудована в йонсько-ому стилі. Ось пригляньтеся цим колонам. Підстава такої йонської колони кругла з поземим жолобленням. На цій підставі стоїть стрункий стовп із подовжнім жолобленням, однак ці жолоблення не доходять до самої підстави й не доходять теж угорі до наголовня, чи з латинська „капітелю“, що має слімакузаті закрути. Крівля не спиралася безпосередньо на наголовні, але мала ще підкладку.

Зразок дорійського стилю.

Дорійська ж колона не мала окремої підкладки, тільки спочивала безпосередньо на помості й її жолоблення йшли від самого споду аж до наголовня, що був зівсім звичайний, сливе без прикрас.

Тут батько усунув зі скіолтікона ефезьку святиню та вложив образок з дорійською колъною. І щераз показав дітям прикметні ознаки дорійського стилю. Притім зняв і цей образок, а на його місце вложив третій і говорив:

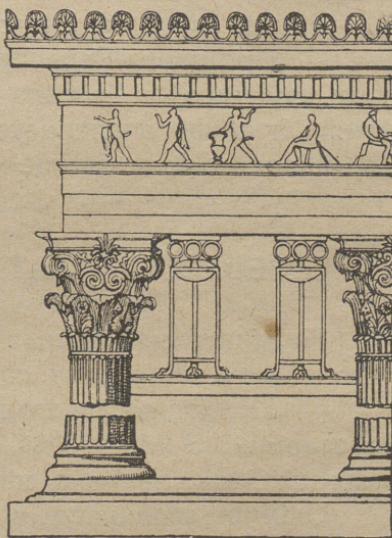
— Тут маєте колъну коринтського стилю. Відразу завважаєте, що коринтська колъна ще багатша в прикраси.

— Дійсно — признав Ярко — наголовень цієї колъни вищий та виглядає немов цвіт, а жолоблення цієї колъни йдуть, як на йонській колъоні, але вгорі закінчені загинами. Прикраси обхоплюють і підкладку, що на ній спирається крівля.

Тут спіталася Даруся:

— Чи то греки самі витворили ці три стилі?

— Ти хочеш знати, — сказав батько —

Зразок коринтського стилю.

чи греки не перебрали їх від інших народів. Справді греки мали зразки в Єгипті, бо єгиптяни окружали свої будівлі та святыні кольонами. А єгипетські будівлі куди старші від грецьких.

Вкінці замітила Галя:

— Про цього Герострата, що спалив ефеську святыню, я читала дуже гарну поему-монольог нашого славного поета Володимира Самійленка. Мені ця поема дуже сподобалася.

5. ЗЕВЕСОВА СТАТУЯ В ОЛІМПІ.

Надійшла четверта з ряду субота й означена година. Викладач говорив:

— Приходимо сьогодні до четвертого чуда старини. З Малої Азії переїдемо до Європи в Грецію, а саме — в місто Олімпію.

Олімпія славилася в давніу давнину Зевесовим храмом та й олімпійськими ігрищами, що відбувались там що чотири роки. Греки вважали ці ігрища за такі важні, що навіть час числили від першої Олімпіяди.

Але найславніша була там статуя Зевеса, батька грецьких богів. Ця статуя — це був твір найславнішого грецького різьбаря Фідія з Атен, що жив у часах Періклія (в роках 500 — 432 до Хр.)

Тут подам опис храму, так, як його описав самовидець, грек Павзаній, що жив у III ст. по Хр. Він подорожував по Греції й залишив докладні описи цього всього, що оглядав у своїх мандрівках.

Він пише таке:

— Багато є чудових річей у Греції, що варто на них і поглянути й почути про них, та найбільше видна божа дбайливість на елевзинських тайнах і на олімпійському змаговищі.

Храм і Зевесова статуя зроблені з воєнної добичі, що її взяли гілайці по збуренні Пізи та інших збунтованих сусідніх міст. Різьба Зевеса виконана Фідієм, як це доказує напис під ногами бога: „Фідій Хармідієнко, атeneць, вирізьбив мене“.

Храм збудований у дорійському стилі з місцевого каменю-пороса. Назверх окружав його один ряд колон — перистиль. Його висота до фронтону (вірла) має 68 стп, ширина 95 стп, а довгота 230 стп. Будівничим був туземець Лівон. Черепиця не з паленої глини, тільки нарізана кусками з пентелійського мармуру. Це винахід наксійця Еїза.

Обабіч покрівлі стоять позолочені чаши, а між ними сливе напроти середини фронтона позолочена Ніке. Під Нікою золотий щит з рефлексним видом медузи Горгони. Напис на щиті вказує, хто його посвятив і з якої нагоди. Там

говориться: „Золотого щита посвячуємо храмові, дар Танагри, союзниці лякедаймонців, десятини воєнної добичі, по перемозі над аргівцями, атенціями та йонцями”.

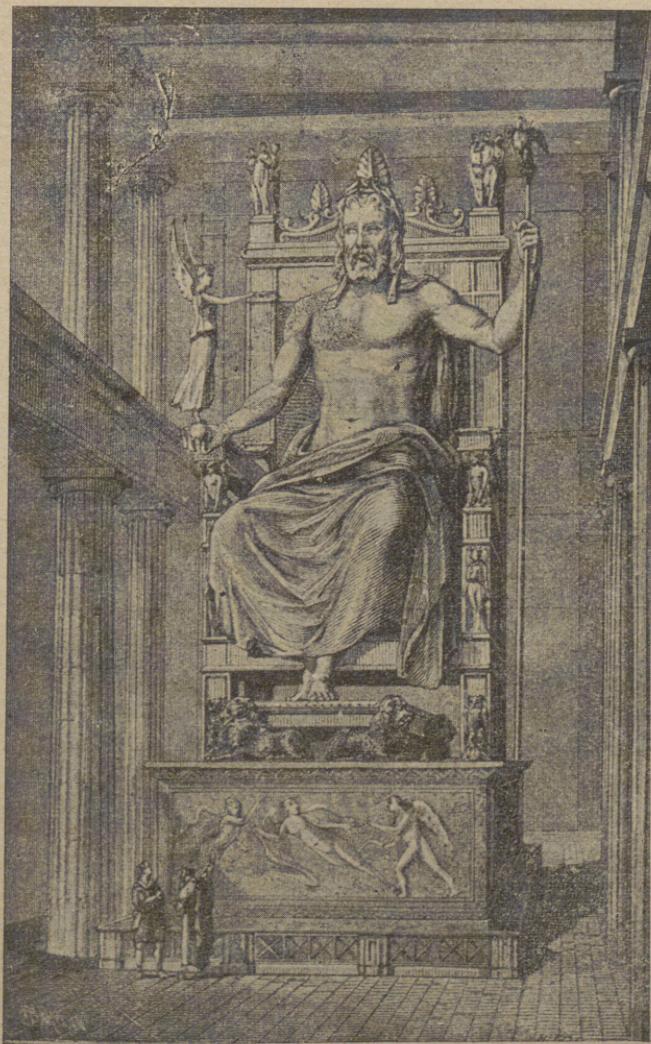
„На поясі, що стелиться над кольонадою храму, висить 21 позолочений щитів. Це дар римського полководця Мумія, коли він переміг ахайців, збурив Коринт і прогнав його дорійське населення”.

Дальше описує Павзаній дуже докладно горорізби на фронтоні та над дверми храму, де була зображена більшина Гераклевих подвигів і переходить до опису Зевесової статуї.

Він пише:

„Коли ввійти в храм мідяними дверми, то праворуч перед кольоною буде Іфіт, вінчаний жінкою Екіфірією (святим перемирям), як говорить напис. У середині храму теж кольони, над якими йдуть кольонки з галерії, а ними хід до головної статуї. На крівлю ведуть кручені сходи.

Зевес зроблений з золота та слонової кости й сидить на престолі. На голові в нього вінець немов би з вітки оливного дерева. У правиці він держить статуетку богині Ніке (Перемогу) — теж із золота та слонової кости, з завязкою та вінцем на голові. У лівиці в Зевеса скіптр, прикрашений ріжнородними металами. Птах, що сидить на скіптрі — це

орел. Взуття бога й верхній одяг (гіматіон) теж із золота, а на одязі зображені звіряті і полеві лелії.

Престіл блестить золотом і самоцвітами та гарним деревом і слоновою костею. Кожна ніжка престола прикрашена згори танцюючими Ніками та вдолі двома стоячими проти ніжки. На передніх ніжках лежать тивські хлопці, схоплені сфінксами, а під сфінксами Апольон і Артеміда, як убивають Ніобині діти. Престольні ніжки сполучені чотирма поперечками, що переходять від однієї ніжки до другої. На поперечці, що напроти входу, є сім фігур, восьма не знати як пропала. Вони, як я здогадуюся, зображені давні боротьби, тому, що за Фідія не було боротьб хлопців. Між ними один з головою перевязанню повязкою. Він, кажуть, похожий на ілійського хлопця Пантарка, що був любимцем Фідія. Дійсно в 86 олімпіяді Пантарк переміг у боротьбі хлопців. На інших поперечках зображені Гераклеві помічники в боротьбі з амазонками. Усіх осіб є обабіч 29. Між Гераклевими помічниками є й Тезей.

Престіл піддержує не тільки чотири ніжки, а й тілько ж стовпиків між ніжками. Під стовпами Ерос, що піднімає з моря Афродиту, яку вітає Пітон. Там теж є Апольон, Артеміда, Атена й Геракль, а на краю посту-

менту Амфітрита й Посейдон і, як я думаю, Селена, верхи на коні. Інші зрештою кажуть, що ця богиня їде не на коні, тільки на мулі та при цьому оповідають відому дурну казку про мула.“

Такий докладний опис святилища Зевеса його статуй подав нам грек-мандрівник Павзаній, що жив у третьому столітті. Цей опис дуже важний, бо він говорить нам, що Зевесова святиня та статуя в Олімпії стояла ще в третьому столітті по Хр. та зберігала в собі всі скарби мистецтва, а також і тому, що на основі цього опису можемо відтворити собі докладний образ: як виглядала ця святиня і статуя Зевеса.

Коштами німецької держави й під проводом німецьких учених переведено розкопки в Олімпії в рр. 1875-1871. Тоді відкопали майдан олімпійських ігрищ. Ці розкопки збагатили значно науку про грецькі старинності.

Старинна Олімпія лежала в гарно управлений долині недалеко моря й елійської околиці Пізатіс. Уся ця долина була забудована найвеличавішими будівлями та творами мистецтва. Знищили їх часті землетруси, а що залишили вони — те донищила людська рука, а повені ріки Клядкоса засипали й замутили все так, що по старинних будівлях і різьбах не залишилося навіть сліду.

Аж доперва ті німецькі розкопки винесли багато з цих скарбів знову на денне світло. Відкрили вони навіть Зевесів храм з усім його окруженнем. Стояв він у т. зв. альтісі, себто в окруженні менших храмів. Цей альтіс був обведений муром. Зевесів храм був 64 м. довгий і 27 м. 72 см. широкий.

В середині цього храму стояла велитенська статуя Фідієвого Зевеса. Ця статуя не збереглася до наших часів і знаємо про неї тільки з опису Павзанія. Збереглося тільки наслідування цієї статуї, хоч дещо відмінне. Це т. зв. „Отриколійський Зевес“. Він зберігається в Римі у Ватикані.

На цьому покінчимо гутірку про четверте чудо старинного світа, а на другий раз перейдемо до п'ятого чуда.

Коли відчит у радіо покінчився, звернув батько дітям увагу на Зевесову статую, якої образок вложив саме в скіоптікон.

— Ось тут маєте, діти, — говорив батько — образ тієї статуї Фідієвого Зевеса. Це очевидно тільки реконструкція, відтворення цієї статуї саме на основі Павзанієвого опису. Про його величину можете переконатися з висоти цих двох людей, що стоять перед статуєю.

— Відчиті не згадано, чи не нашли при розкопках, хоч частини цієї статуї — завважив Ярко.

— Її не могли там найти, бо цю величаву статую перенесли перед нападом готів до Царгороду й там вона пропала. Коли й як, цого ніхто не знає — відповів батько.

— Чи то греки перші стали різьбити статуї з каменя? — спиталася Галя.

— Ні, не перші греки. Статуї з каменя різьбили ще перед ними асирійці та єгиптяни, але греки довели різьбу до такої досконалості, що й досі світ не перевищив їх. Різьби таких славних різьбарів як: Фідій і Алькамен у V. столітті до Хр. та Скопас, Праксітель і Лізип у IV. столітті до Хр. — досі недосяжні.

— А чи багато з їх творів збереглося до наших часів? — спитався Ярко.

— Великі статуї не збереглися. Знаємо їх, так, як ось статую Фідієвого Зевеса, тільки з описів, а з менших статуй дещо збереглося. Збереглося теж чимало горорізьб. Деякі я вам тут покажу на образках.

І батько вкладав образки в скіоптікон та показував їх ідтак дітям і пояснював:

— Оце „дискоболь“ — себто юнак, що кидає диском. Вирізбив його Мирон з Елєвтер в Атиці коло року 480 до Хр. Мистець зобразив нам юнака, як він щойно розмахується. Приглянеться, яка тут гармонія тіла та який спокій обличчя. А це — Скопасів Арес, бог війни. Бачите, він сидить на скелі

з руками сплетеними на колінах, а зір його біжить ген у даль. А тут маєте Праксітелевого Гермеса. Він в одній руці держить маленького Діоніза, бога вина, а другою наставляє йому китицю винограду. Праксітель різьбив молодечі, стрункі й ніжні постаті. Найбільшу славу здобув собі цей мистець різьбою Афродити для святыни в Кнідосі. А тут маєте Ніобу з наймолодшою дочкою. Апольон і Артеміда повбивали вже всіх її синів і шість дочок, осталася ще їй наймолодша донечка. Донечка в жаху горнеться до неньки, а в очах матері біль і тривога. Цю статую приписують Скопасові або Праксітелеві.

— А чи в дальших століттях, коли Греція втратила самостійність, різьбарство грецьке занепало? — спиталася Галя.

— Ні, не занепало. Ось із геленістичних часів, себто з часів, коли по походах Олександра Великого по всіх землях ним завойованих поширилися грецькі впливи й мова, маєте тут славну групу Ляокоона. Вирізьбили її три славні різьбарі з острова Родосу. Бачите тут жерця Ляокоона з двома синами, що їх оплітають вужі. По мистецьки віддав тут різьбар жах, біль і терпіння усіх постатей.

— А чи римляни мали славних різьбарів?

— спиталася знову Галя.

— Римляни таксамо, як у літературі так

Група Лякоона.

(Творцями цієї різьби були 3 атенці: Агесандер, Атенодор, і Попідор — учні Хареса, творця родійської школи. Ця статуя зберігається у Ватиканському музеї в Римі).

і в різьбарстві, наслідували греків, але в різьбарстві не дорівняли грекам і хоч лишилося чимало різьб з римських часів, то ми не знаємо ніодного імені різьбаря римлянина. Отже не знати, чи ті римські різьби не робили греки.

Зацікавлений Ярко спитався:

— А пізніше де найкраще розвивалося різьбарство?

— По упадку римської держави стало розвиватися вже серед християнських народів головно релігійне різьбарство. Найкраще це різьбарство розвинулось в столиці християнства, в Римі та взагалі в Італії. Від XV. ст. по Хр. знаємо там знаменитих мистців-різьбарів: Якопо де ля Кверція, Джільберто ді Робія, Донателльо де Верокіо, Сансовіно, Челіні та Мікель-Анджельо. З сучасних їм у Німеччині були оці визначні різьбарі: Байт Шtos, що його різьби є й у Польщі, Адам Крафт, Петро Вішер (Vischer); в Еспанії Орtega та Берунгвете. Поновний розцвіт різьбарства почався з кінцем XVIII ст. З тих найвизначніші: Француз Шоде, еспанець Альварец, англієць Фляксмен, італієць Канова, німці: Шлітер, Даннекер, Шванталер, а передусім данець Торвальдзен. Під кінець XIX ст. здобули собі славу француз Роден і бельгієць Менієр.

Наймолодша Даруся слухала теж уважн

всього, що говорив батько, а вкінці не ви-
держала та сказала трохи з жалем у голосі:

— Таточко все говорять тільки про різь-
барів чужинців, а чи в нас, українців, не було
та й нема славних різьбарів?

— Твоя правда, Дарусю, — признав бать-
ко — треба нам поговорити теж і про укра-
їнське різьбарство! Початки різьбарства в нас
сягають ще поганських часів. На жаль не збе-
ріглося нішо з цих різьб з часів поганства.

— А статуя Світовида, що її добули з
ріки Збруча? — завважила Галя.

— Цей ніби Світовид, що його 1849 р.
добули зо Збруча, як думає багато вчених,
підроблений на який рік перед його добуттям
з води. Сорокові роки минулого століття, ча-
си відродження словянських народів, визна-
чилися теж ріжними підробленями. От нпр.
чех Ганка підробив т. зв. „Короледворський
рукопис“, а в нас, на зразок справжніх, під-
робляли народні думи. Таксамо міг теж бути
підроблений і цей Світовид. Інші вчені кажуть,
що колиб навіть ця статуя була й непідроб-
лена, то в кожному разі, це не Світовид і не
ніякий словянський бог, тільки ідол якогось
кочового племени. Ці кочові племена поли-
шили по собі на наших землях і чимало т. зв.
камінних баб. Але все те не має нішо спіль-
ного з мистецтвом.

Мистецька різьба почалася в нас що тільки з розвитком християнства. Правда, маємо згадку, що кн. Володимир В. заки охрестився, ставив статуї поганським богам, а між ними Перуна зо срібною головою та золотими вусами, але ж, чи це був мистецький твір, — не можемо знати. Памятки вже мистецької різьби в нас маємо тільки від XV ст. І так: у Києві в Печерській Лаврі горорізьба: триптих Богородиці. Фундував цей триптих при обнові Печерської Лаври 1470 р. кн. Семен Олелькович. Але ж теж не знаємо, чи його, й інші різьби аж до XVIII ст., робили українці чи чужинецькі різьбарі. Про справжнє українське різьбарство можемо говорити, щойно від минулого століття. З XIX і XX століття славні українські різьбарі це: Михайло Микишин (1836 - 1896) творець памятника Богданові Хмельницькому в Києві; Леонід Позен (*1849), що вирізьбив горорізьби на памятнику Котляревського в Полтаві; Хведір Балявенський (*1864); Петро Війтович (*1871 р.); Михайло Кузневич, Михайло Паращук, Михайло Бринський, Андрій Коверко (*1889), Єлисавета Тріпільська, Михайло Гаврилко (1882-1919), Василь Іщенко, Хведір Ємець, Іван Северин, Софія Лятуринська та найвизначніший сучасний наш різьбар Олександер Архипенко (*1887), що живе тепер постійно в Америці.

Ну, але може на нині буде досить тієї балачки! — закінчив батько і діти врадувано подалися в другу кімнату, де вже мати приготовила вечерю.

6. САДИ СЕМІРАМІДИ.

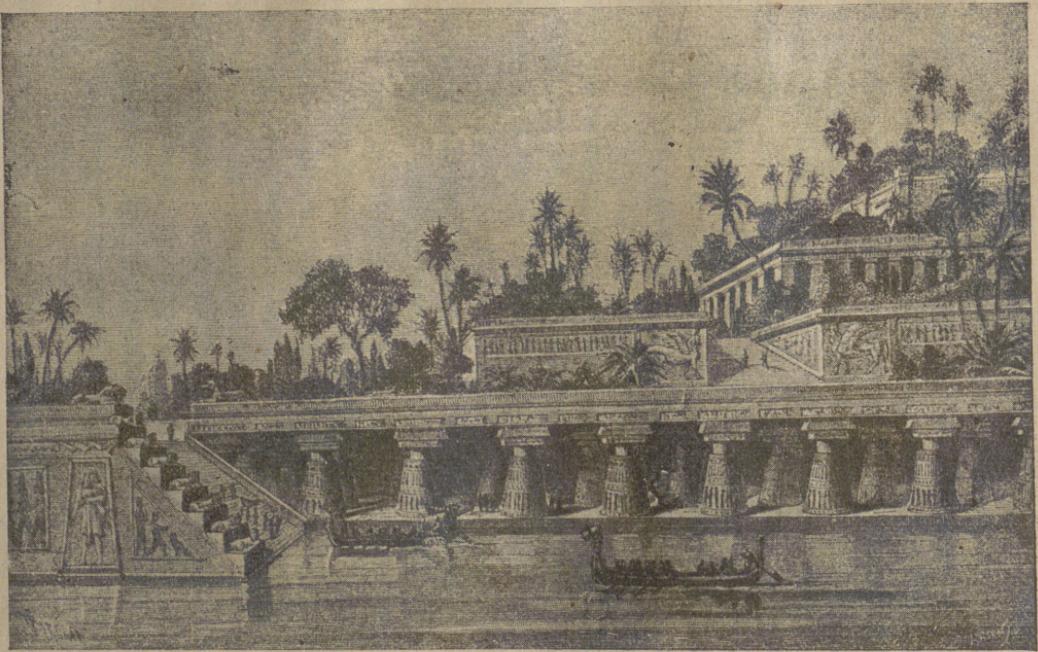
Пятої суботи продовжав радієвий докладник своє оповідання:

— Тепер приходимо до пятого чуда старинного світа. Перенесемося з Греції, з Олімпії до Азії над ріку Евфрат, де давнім давном стояло велике місто Вавилон, що було славне вавилонською вежею та чудом світа: „повітряними садами Семіраміди“. Їх будову приписували цариці Семіраміді. Однаке вже старинні письменники не вважали це правдою й зазначували, що ті сади побудував один із пізніших володарів Вавилону, мабуть Навуходонозор, що панував в рр. 604 до 561 до Хр. Він саме відбудував знищений зовсім Вавилон.

Грецький історик, що жив у часах Юлія Цезара й цісаря Августа — Діодор, пише, що ті повітряні сади побудував цей володар для своєї жінки, яка походила з Персії. Вона дуже тужила за своєю батьківщиною, за перською верховиною, за верховинськими лісами й по-

лонинами. Щоб вона не тужила, щоб мала бодай невеличкий верховинський краєвид, велів цей володар збудувати й зasadити ці повітряні сади.

Цей самий Діодор так описує тії сади: „Кожний бік саду був довгий на чотириста стіп. Сад знімався щораз вище й мав кілька-надцять підвищень одно за одним (терасу), так, як бачимо в театрі (Діодор має на думці сидження в грецькому театрі, що йшли від сцени півколами щораз вище). Під цими садами йшли галі (стовпоходарі), що держали на собі ввесь тягар саду. Кожний наступний ряд галь був вищий, але тільки небагато від попереднього. Останній ряд галь був високий на п'ятдесят стіп. На ньому ріс найвищий шар саду, який був на цій самій висоті, що горішня частина міських мурів. Кріпкі міжмури, що на них зужито багато матеріалу, були грубі на двадцять дві стопи, а отвори широкі на десять стіп. На них покладено камяні бальки, довгі на шіснадцять стіп. Накриття цих бальків складалося з підстави з шувару, змішаного з великою скількістю земної смоли (асфальту), відтак із подвійного шару палених цегол, змішаних із гіпсом, а на те приходили, як третя покрівля, оловяні плити, щоб вогкість із землі не просякала в долішні частини. На цю підставу насипали землі так

Вигляд повітряних садів Семіраміди.

вісоко, що найвищі дерева могли там запускати коріння. Землю вирівняли й густо засадили ріжнородніми деревами, що їх величина та краса давали мілій вид. Ряди цих галь одержували світло через те, що виставали одна понад другу. Там теж побудовано багато царських теремів для ріжних цілей. На одній з цих терас, що мала отвори до найвищої площині, були вбудовані смоки (помпи), що ними можна було витягати подостатком води з ріки, так, що зверху цього не можна було бачити“.

Тільки говорить Діодор. Додати ще треба, що кожна така кам'яна тераса спочивала на велических, могутніх стовпах і арках (кам'яних луках).

На північ від царської палати, на східному березі ріки Евфрату, була височенна кам'яна будівля, — славна вавилонська вежа. Її часто вважають одним із сьоми чудів світа, замість повітряних садів. Найславніший грецький історик Геродот так описує цю вежу:

„В самій середині кожної половини міста стоїть будинок, а саме в одній царській замок, обведений великим кріпким муром, а в другій святиня найвищого бога Баала, зо спіжевими воротами. Її можна було бачити ще в моїх часах. Це чотирокутник, що його бік довгий на дві стадії. В самій середині цієї

святині була збудована вежа, вся з каміння, довга й широка на одну стадію. А на цій вежі стояла інша вежа, а на ній знову інша і так вісім веж, все одна на одній. А знадвору, довкола всіх веж, ішли кручени сходи й коли вийти на гору до половини сходів, там уставлена лавки для спочинку. А в останній вежі є велика святыня. Там находитися велике, гарно постелене ліжко, а біля нього золотий стіл. Нижче цієї святині є друга святыня, в якій є велика статуя бога Ваала, з золота, а біля неї стоїть великий золотий стіл і столець і стільчик під ноги, також із золота. Як говорять халдейці, все те вартує вісімсот фунтів золота. Знадвору святині є великий золотий вівтар. Є тут ще й інший вівтар, що на ньому приноситься в жертву дорослі звірята, бо на золотому вівтарі не вільно ніщо приносити, тільки те, що ще ссе. На більшому вівтарі спаляють халдейці також тисячу фунтів кадила рік-річно, коли святкують свято свого бога. Була ще давніше в святині статуя, висока на дванадцять ліктів, однак я не бачив її. Оповідаю тільки те, що розказують халдейці“.

Так описує вавилонську вежу Геродот. Вона, кажуть, була висока на 192 метри.

Була це святыня бога Ваала або Мардука. Останки цієї святині зберігає мабуть горб, що знімається на північ від звалищ Кадру.

Вже більше, як дві тисячі літ лежить колись великий і могутній Вавилон у звалищах коло сьогоднішнього Гіляча над Евфратом, на південь від міста Багдаду. Це три велитенські купи звалищ. Окремо від них, на південний захід, лежить іще „Бірс Німруд“, себто „Німродова вежа“, описана повище. Город мав будувати цар Бельос, а засновини города приписує міт цариці Семіраміді. Ця цариця, буцім то була жінкою Ніноса й матірю Нініяса, але мітична історія не знає про неї. Історики дібачують у ній асирійську богиню. Пізніше приписували їй усі ті велитенські будівлі передньої Азії, хоча їх будовано в різних часах.

Осьтак пізнали ми пяте чудо, чи радше п'яті чуда старинного світа, а в найближчу суботу прийдемо до шостого чуда.

Коли радіо замовило, почав батько, як звичайно, з дітьми розмову про те, що говорилося в рефераті.

— Тату, — спитає Галя — чи тепер будують також такі повітряні сади?

Батько відповів:

— Тепер будова таких повітряних садів не є вже ніяким чудом. Тепер по великих містах будують сади на крівлях високих багатоповерхових домів, як от на американських хмародерах. Очевидно, що дахи ті плоскі й

заступають у густозабудованих містах людям
городи й сади.

— Та й повітря на горі здоровіше, бо чи-
стіше — додав Ярко.

— А вжеж! — признав батько. — Тому
на таких дахах улаштовують навіть спортиві
трибуни для мешканців цих будівель.

На цьому покінчили розмову про пяте чу-
до старинного світа.

7. ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ФАРОС.

Шостої суботи почули діти в радіо таке:

— Приходимо тепер до шостого чуда. Це
чудо то морська ліхтарня Фарос перед Олек-
сандрійською пристанею.

Місто Олександрія, що лежить на побе-
режжі долішнього Єгипту, було довгі століття
одним із найвеличавіших великих міст ста-
ринного світа. Славилося передусім тим, що
в ньому процвітали всякі науки й мало най-
більшу в тодішньому світі бібліотеку. В цій
бібліотеці були зібрані всі твори грецького
гарного письменства й наукові твори славних
грецьких учених: фільософів, математиків, гео-
графів, істориків та інші.

Основував Олександрію король Олександр
Великий в р. 332., до Хр. і назвав місто від

свого імені. Є переказ, що Олександрові В. з'явився в сні старець, який сказав йому ці вірші з „Одисеї“.

„Острів один лежить геть далеко, в бурхливому морі, під течією Єгипту, Фарос йому на імення.“

Так цей старець означив положення міста, що його мав збудувати Олександр В.

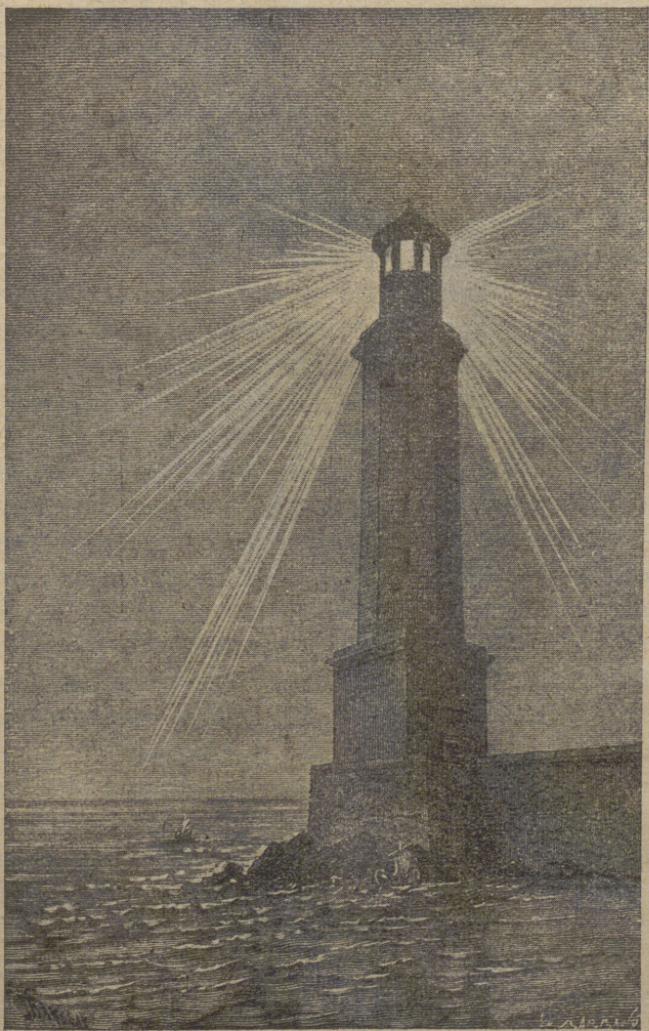
Цей поздовжній острів Фарос, висунений наперед, був за часів царя Птоломея Філядельфоса сполучений з сушею велітенською греблею. Так отже олександрійська пристань ділилася на дві частині: західну та східню.

На східному розі острова Фароса в III. ст. до Хр., за царювання цього ж Птолемея Філядельфоса, побудував Сострат із Кнідоса славну морську ліхтарню. Ця ліхтарня була, кажуть, на 180 метрів висока, а її світло бачили з кораблів, віддалених від Олександрії на 300 стадій, себто на яких 60 кільометрів. Вся вежа була з мармуру й коштувала 800 талантів*) (4,000,000 золотих).

У споді ця могутня будівля була чотирокутна. На цьому чотирокутнику спочивав восьмикутній стовп, що був у горі круглий.

Стояла вона довго-довго, цілі століття, та розяснювала кораблям шлях і вказувала

*) Талант — грошева одиниця в старинному світі,

морякам мету — безпечну пристань Олександрії, столиці Птоломеїв, де буйно процвітала грецька культура.

Але на світі не має нічого вічного. — Впала держава Птоломеїв, занепала й її столиця. Знищили, зруйнували її дикі орди Вандалів і інших племен, що разураз нападали на Єгипет і на його столицю. Знищили заразом і славну на ввесь світ олександрійську бібліотеку, що зберігала в собі всі скарби тодішнього людського знання; знищили славні огнища науки. Стояла ще тільки морська ліхтарня. Аж прийшов і їй кінець. Знищив її в XV ст. по Хр. землетрус. І ще в XVI столітті видніли звалища тієї ліхтарні, — одного з сімох чудів старинного світа. Була це велітенська купа румовища, але й воно пропало опісля до останнього каменя.

Сьогодні на цьому місці, де стояла ця славна й велична морська ліхтарня, що від неї й усі інші морські ліхтарні названо фаросами — стоїть твердиня. А саме місто Олександрія — колись велике й могутнє — сьогодні це другорядне щодо величини місто. Тільки що дальше є воно головною пристаню в країні фараонів.

На цьому кінчимо виклад про шосте чудо старинного світа, а наступної суботи прийдемо до сьомого й останнього чуда світа

й закінчимо цикль розмов про сім чудів старини.

Після викладу, як звичайно досі, почалася розмова між батьком і дітьми на цю саму тему.

Даруся сказала:

— То між тими сімома чудами старинного світа є дві ліхтарні, перша це родійський кольос, а друга на острові Фарос.

— Так — відповів батько — тільки ця перша на острові Родос була статуя, а ця друга на Фаросі — будівля.

— А чи тепер ще є такі морські ліхтарні? — спиталася знову Даруся.

— А вжеж, що є! — відповів батько — є й мусить бути, бо й тепер є темні ночі на морі, є морські бурі й кораблям треба вказувати, де їм найближчий рятунок.

— Тільки тепер напевно вже не світять звичайним вогнем — завважила Галя — бо ж ми живемо в столітті електрики й електричного світла.

— А вжеж! — відповів батько. — Тепер сильні лукові лампи дають куди сильніше світло й освітлюють багато ширші простори.

На цьому покінчили розмову про шосте чудо старинного світа.

8. ЄГИПЕТСЬКІ ПІРАМІДИ.

— Милі слухачі — говорив прелєгент із радія, останньої суботи — сьогодні поговоримо про останнє чудо старинного світа й цим закінчимо цикль викладів про них.

Коли по цих шістьох чудах, що ми їх досі пізнали, маємо тільки непевні сліди та описи й мусимо собі здебільша в уяві доповнювати, як вони могли виглядати, то сьоме чудо можемо ще сьогодні оглядати власними очима й подивляти. Це сьоме чудо старинного світа — то єгипетські піраміди. До наших часів збереглося яких вісімдесят цих пірамід, або гробів єгипетських царів-фараонів. Стоять ці піраміди на узбічі Лібійської пустині, на західному боці ріки Нілю, на просторі довгому на яких тридцять кільometрів. Описувати вам, що таке піраміда та який її зверхній вигляд не буду, бо думаю, що всі це знають.

Найславніші з цих пірамід це три величенські піраміди в Гізег і їх саме зачислюють до сімох чудів старинного світа.

Коли з міста Каїру наближуємося до цих трьох пірамід, то нашим очам представиться велими приманчливий образ, як побачимо вершки пірамід, що вистають понад останні плянтації пальм. Поза цими плянтаціями простягається вже гола пустиня. Здалека ці піраміди

Вигляд піраміди Хеопса в Гізег,

мають ще вигляд правильних геометричних пірамід-фігур. Але як станемо близько них, то завважуємо ушкодження, що їх потерпіли ці велітенські будівлі на протязі п'яťдесяти століть.

Перше враження пірамід — це щось подавляюче, велітенське. Але заразом мусимо подивляти, як старанно сполучені камяні основи, як уміло виконані всі мулярські роботи, як гарно влаштувано комори, коридори та стовпи — словом усі подробиці, при яких поборено найбільші технічні труднощі.

Ці велітенські піраміди мабуть найстарші з усіх єгипетських пірамід і тим самим це загалом найстарші будівлі, що збереглися до наших часів. Ці піраміди належать до четвертої династії. Мали їх будувати фараони: Хуфу (по грецьки Хеопс) коло 3733 року до Хр., Хафра (по грецьки Хифрен) коло 3666 р. до Хр. і Менкера (греки називали цього фараона Микеріносом) коло 3633 р. до Хр. Найбільша з них піраміда Хуфу. При її будові (як описує грецький історик Геродот) працювало сто тисяч людей повних двадцять літ. Спершу мала вона основу на 233 метри, а прямовисної висоти на 146 метрів. Тепер довжина основи має ще 227 метрів, а висота 137 метрів. Вся будівля ще й досі містить 2,325.000 кубічних метрів. Щоб забрати матеріял цієї піра-

міди, на це треба б 55.000 найбільших кораблів. Кілько труду треба було зужити на таку будівлю видно ще й із цього, що вона складається з 2,300.000 камяних бльоків, з яких кожен важить понад дві тони. Камінь добували на східному березі Нілю, на південні від Каїра і перевозили на кораблях у часі повені. Біля горба, що на ньому мала станути піраміда, побудував фараон Хуфу (докладніше Хнум хуфу — що значить: „Бог Хнум опікується мною) велику греблю й по цій греблі тягнули камінь дотори. Будова цієї греблі тривала десять років.

Про життя й державну працю цих трьох фараонів-основників пірамід не знаємо нічого певного, бо крім цих пірамід нічого по них не залишилося. Нема ніяких історичних записок. І загалом три перші століття найбільшого розцвіту Єгипту пізнаємо тільки з могутніх будівель. Це так само, якби ми про життя якоїсь славної людини хотіли довідатися з дому, в якому ця людина жила, а в якому не лишилося ніщо, тільки голі стіни. Знаємо тільки, що ці три фараони мусіли бути могутні й багаті, бо тільки такі могли здобутися на ці величаві гробівці. Третій фараон, Менкара, збудував найменшу піраміду. З цього можна здогадуватися, що вже були вичерпалися сили держави і фараон не міг докінчити

будови, задуманої на велику міру, а може й за коротко панував.

Осьтак пізнали ми всі сім чудів старинного світа. Певно в наших часах радія, літаців — це вже ніякі чуда. Ставлять-же в Америці хмародери, що сягають понад хмари й у цих велитенських камнянцях живе по кільканадцять тисяч мешканців. Одна така камяниця — це наше місто. Але ж треба взяти під увагу те, що це були сливе початки людської культури, що робили це люди здебільша тільки силою мясів і що вони дали почин нашим величавим будівлям. Без них, хто знає, чи могли б ми величатися нашими „чудами світа.“

Реферат скінчився, а тоді Ярко спитався в батька:

— Чи більше ніде не ставили таких пірамід тільки в Єгипті?

— Ставили піраміди ще в середуштій Америці. Там культура до приходу європейців стояла дуже високо. Наймогутніше з багатьох племен Ольмеки жило в країні Анагвак (тепер Мехіко). Найвизначніша їх свяตиня (теокаллі) стояла на піраміді в Холюля, що її один бік мав в основі 453 м довготи. Висока була ця піраміда на 35·7 метрів. Збудована з цегли без заправи й ріжниться від єгипетських пірамід тим, що будована в виді ступнів. Піра-

міди в Тляскаля менші, зате стрімкіші. 648 р. по Хр. здобули Анаувак тольтеки. Вони за-снували столицю Туля й Паленке. Вони будували вже піраміди з каменя як єгиптяни, тільки їх піраміди були будовані ступнями. Під кінець XII ст. здобули Анаувак ацтеки. Вони будували теж такі камяні піраміди ступнями.

— Це дивно, що в двох країнах віддалених від себе океаном будували піраміди, а в сусістві єгиптян ніхто не будував їх! — сказала Галя.

— Правда, що це дивне — відповів батько — й учені дослідники старини вже здавна старалися розвязати цю загадку й одні з них здогадуються, що колись між Америкою й Африкою була суша, яка в часі великого землетрусу запалася в море й виказують навіть деяку подібність між мовами острова Мадагаскар у біля Африки й мовами мексиканських племен. Але все це тільки здогад.

На це завважила Даруся:

— Я читала оповідання про те, що спонукою до будови першої піраміди в Єгипті була комашка, замкнена в куснику янтаря (бурштину). Фараон хотів, щоб будівничі збудували йому такий гробовець, щоб ніхто не міг до нього дістатися й один з будівничих роздумував над тим, як би то збудувати такий гробовець і не міг ніщо придумати. Аж

коли побачив замкнену в янтарі комашку, придумав піраміду.

— Це теж тільки здогад — відповів батько — бо тайну: як і хто придумав піраміди, — забрали фараони зі собою в могилу. Одно тільки може бути певне, що фараони тому веліли будувати собі піраміди, бо вірили в безсмертність душі та в поворот душ у тіла. Тому теж старалися зберігати свої тіла як мумії.

На цьому закінчили розмову. Батько ще тільки показав у скіоптіконі образки єгипетських і мексиканських пірамід, а на кінці сказав:

— Ось бачите, діти, як багато скористали ви з викладів в радіо.

— А радіо це також одно з чудів світа
— завважила мама.

— Але це вже чудо двадцятого століття
— сказав Ярко — століття техніки і знання.

КІНЕЦЬ.

1930. E. o. 13749.

КАТАЛЬОГ »ДІТОЧОЇ БІБЛІОТЕКИ«

Найновіші видання:

	Зол.
193. Антін Лотоцький: Княжна Галиця	0·30
194. Микола Ваврисевич: В Різдвяну Ніч	0·60
195. Михайло Середа: Гриць Попсуйшапка	0·40
196. О. Підгірський: Як Ромчик став пластуном	0·30
197. Конст. Малицька: Вифлеємські діти	0·25
198. »ПРИГОДИ МОРЕПЛАВЦЯ СІНДБАДА«	0·90
199. Франц Коковський: Сірі герої	0·70
200. Петро Мерчук: Ромкін щоденник	0·25
201. Г. Хр. Андерсен: Ціарський соловій	0·25
202. Петро Мерчук: Папоротин цвіт	0·50
203. Вуйко Славко: Пригоди дядька Прохора	0·30
204. »АЛЯДИН І ЧАРІВНА ЛЯМПА«	0·70
205. Микола Погідний: Гетьманська булава	0·30
206. Олена Цегельська: Байки і казки	0·60
207. Вуйко Владко: Пригоди Юрчика часть II.	0·80
208. Михайло Таранько: Звірячі пригоди	0·60
209. Захар Топелюс: Оповідання і перекази	0·60
210. Маріон Адамс: Африканські казки	0·60
211. Адріян Кащенко: На руїнах Січі	0·25
212. Франц Коковський: Юнацькі сердя	0·60
213. Юра Шкрумеляк: Чародійний кінь	0·40
214. Данель Дефо: Робінзон Крузо, частина II.	0·80
215. Редіярд Кіплінг: Казочки та Сторійки	0·60
216. Антін Лотоцький: Хрест над Дніпром	0·50
217. Авенір Коломиець: Казка темного бору	0·90
218. Петро Мерчук: Чванько	0·25
219. Михайло Таранько: »ВЕСЕЛИЙ ВЕЧІР«	1·50
220. Антін Лотоцький: Від Ля Пляти по Анди	0·60
221. Вуйко Владко: Пригоди Гава	0·25
222. Р. Завадович і Ю. Шкрумеляк: ДВА ВЕРТЕПИ	0·25
223. Казимир Конарський: Соняшні оповідання	1·00
224. Марко Денисенко: Ялинка	0·20
225. Камен Каралі: Небезпечний Вязень	0·40
226. Маріяна Філдер: Чарівні квіти	0·30
227. Вільгельм Буш: Продь і Гриць	0·80
228. Святослав Лакуста: Дерево здоров'я	0·50
229. Антін Медвед: Словінські легенди	0·60
230. Пилип Гошовський: Народини Весни	0·40
231. Ганна Чернуха: Материне Свято	0·40
232. Антін Лотоцький: Сім чудів світа	0·50

ДАЛЬШІ КНИЖЕЧКИ В ДРУКУ.

25.VIII.1939 №

„СВІТ ДИТИНИ“

ілюстрований журнал для дітей.

Виходить від 1919 року під редакцією

МИХАЙЛА ТАРАНЬКА.

На зміст кожного числа складаються:
байки, казки, оповідання, сміховинки, забави, іграшки, пісні і ріжноманітні загадки.

Велика скількість образків.

Заряди Шкіл, Виділи Читалень і Кооператив в цілім краю нехай масово передплачують цей дитячий орган, щоби в той спосіб допомогти Видавництву до побільшения обему і змісту цього журналика та до його загального поширення.

Умови передплати:

На цілий рік у краю	4 зол.
Для Чехо-Словаччини	25 К. ч.
Для Румунії	150 лейв.
Для Америки й Канади	1 дол.
Для Аргентини	4 пези.
Для Бразилії	20 мільр.

Поодиноке число коштує 40 сотиків.

Замовлення слати на адресу:

ВИДАВНИЦТВО „СВІТ ДИТИНИ“

ЛЬВІВ, ул. Зіморовича ч. 2.